

Rivningar som bygger minnen

En kvalitativ analys av minnesyttringar kring lokala
skolbyggnader genom sociala media

Demolitions that build memories

A qualitative analysis of expressions of memory
around local school buildings through social media

Jakob Westin

Kandidatuppsats

Historia III

Handledare: Cecilia Trenter

Examinator: Robert Nilsson Mohammadi

VT 2023

Abstract

The presence of schools in our lives can not be overstated. In regards to life experiences, school could be argued to be the single most common part of our lives. Memories from school are particularly present throughout one's life journey and forms the identities of all through powerful memories; good and bad. In terms of our relationship to buildings, the school building is only second to home for most. In a small town the school buildings are oftentimes some of the most present not just in social influence, but also by being sizeable, sometimes the single largest building might be a school. In a town that sports a history primarily of industry and outdoor life the understanding of a structures role in the locality along with the opinions and actions of the citizens might take on a different form than were it to be in a city with a rich tradition of culture. Nevertheless, the population with a relationship with a particular school all have memories and those are subsequently to be shared among each other.

With this in mind, what happens when a school building is demolished or approaches status as condemned? The memories of former students, faculty and others remain through photographs and friendships still close to heart. How does demolition of a physical thing so large and emotional affect people's opinions and actions in regards to their hometown and each other? This study aims to provide understanding of the relationship between town, inhabitants and school buildings by mapping and analyzing how memories are shared through social media. Loss and collective identity can be respected, neglected, encouraged or misunderstood. Contributions to the understanding of the processes related to this helps further research and potentially courses of actions. The result of working with the chosen material shows that those engaging in discussions online in this forum regarding the buildings collectively contribute to the creation of a common relationship with the past and present within the confines of the topic, even though a consensus in terms of emotional connection and opinion is not apparent. The act of sharing pictures and anecdotes are met with extensive contributions in the form of comments and shows the interest among the population to partake in the exchange of memory.

Keywords: Collective memories, school buildings, industry town, demolition

1 Bakgrund.....	1
1.1 Inledning.....	1
1.2 Forskningsproblem.....	2
1.3 Frågeställningar.....	3
1.4 Syfte.....	3
1.5 Olofström.....	4
1.6 Skolorna inom kommunen.....	4
1.7 Forskningsläge.....	5
2 Metod och Material.....	10
2.1 Material.....	10
2.2 Avgränsningar och urval.....	11
2.3 Kvalitativ textanalys.....	12
3 Teori.....	14
3.1 Kollektivt minne.....	14
3.2 Kulturellt och kommunikativt minne.....	15
3.3 Forskningsetik.....	15
4 Undersökning.....	17
4.1 Torgskolan.....	17
4.2 Holjeskolan.....	20
4.3 Högavångsskolan.....	22
4.4 Analys.....	24
5 Slutdiskussion.....	27
6 Referenslista.....	30
6.1 Litteratur.....	30
6.2 Digitala resurser.....	31

1 Bakgrund

1.1 Inledning

Skolor står som monument enskilda i sitt slag, både inom våra minnen och i ett samhälles utformning. I en mindre ort är inte sällan skolbyggnader de största och mest framträdande. Skoltiden är en period i folks liv som ligger djupt i minnesbanken och starka känslor är kopplade till våra formative år i skolan. Inte sällan gömmer sig gamla skolkataloger, tröjor, betyg, hattar och andra parafernalier i folks hem. Denna studie ämnar utreda hur yttringar av känslor, åsikter och minnen kan te sig när bilder delas på skolor i en mindre ort som alla står någonstans i en process av rivning; sedan länge riven, nyligen riven och står inför rivning.

Det finns en uppsjö av grupper på Facebook titulerade t.ex. “Det gamla [ort]”. Sådana Facebookgrupper har gett befolkningen nya möjligheter att kommunicera med varandra och dela några av sina käraste, eller mest smärtsamma, minnen med andra som förstår den kontext ur vilken man pratar. Många är fördelarna: Gamla fotografier bevaras digitalt, minnesluckor fylls i, gemenskap stärks och ett nytt etablerat kulturarv uppstår genom utbytet. Minnet av hur ens hemort en gång såg ut, minnet av hur skolan såg ut och minnet av ens tid under skolåren agerar pusselbitar.

Anledningen att de skolbyggnaderna som här valts ut får agera exempel är just för deras status som något förgånget och förlorat. Studien behandlar inte enbart känslor gentemot folks gamla skolbyggnader, utan berör även hur förlusten påverkar. Det utreds här hur relationen till en skolbyggnad förändras över tid efter rivning och hur minnen och gemenskap påverkas av känslan av förlust. Förlust av något som kanske inte ses som en monumental händelse i det stora hela eller ett arkitektoniskt underverk värdigt att nedteckna i historieböcker. Det stora kulturella och sociala värdet i en skolbyggnad är lokalt begränsat; sällan har utomstående individer starka känslor rörande en skola de själva inte haft med att göra, men närvaron i minnet hos de som berörs är stor.

Genom olika typer av inlägg i en Facebookgrupp med högt engagemang kartläggs uppbyggnaden av gemenskap grundat i minnen genom många individuella bidrag till

konversationer rörande de gamla skolbyggnaderna. Reaktionen som uppstår när befolkningen ser fotografier på sin gamla skola, sina gamla lärare och sina gamla klasskamrater analyseras här efter ett ramverk konstruerat av metod och teori som behandlar hur minnen skapas gemensamt genom frivilligt och spontant deltagande, och hur deltagandet i form av olika sorters inlägg och kommentarer kan förstås efter känslor av förlust.

1.2 Forskningsproblem

Att komma åt hur en grupp relaterar till sitt egna lokala kulturarv är inte det lättaste, och vad som definierar en grupp och ett kulturarv har löst ramverk. Inom denna undersökning kommer kulturarv behandlas som det historiska arv som delas av individer som kan kopplas till den utvalda platsen, men det uppstår svårigheter med en sådan definition. Individer kan tillkomma och uteslutas, självmant eller ej, och ett kulturarv kan specificeras av en institution, men är trots regelverk en ständigt utvecklande process. Det finns olika metoder för att komma åt insikt och sociala medier har introducerat ett nytt sätt att komma nära den på ett unikt intimt vis. Genom sociala medier kan de som känns vid en grupptillhörighet kommunicera med varandra enkelt och snabbt, från tryggheten av sitt eget hem. Trots detta förbises det ofta som en god källa till studieunderlag, både genom dess modernitet som går emot vetenskapliga konventioner och på grund av åsikter om att yttringar genom sociala media reflekterar för flyktiga, känslolösa och ytliga åsikter. Sociala media agerar dock inte enbart verktyg för kommunikation utan fungerar även som verktyg för skapandet av nya uppfattningar om ett gemensamt kulturarv. I fallet med planerade rivningar eller redan utfärdade rivningar kan det vara svårt för befolkningen att göra sin röst hörd om inga tillvägagångssätt bistås från kommunalt eller statligt håll. I många fall blir sociala medier den enda kanalen för befolkningen att yttra sitt missnöje.

Rivningar av byggnader har inte sällan emotionella effekter på invånare, och i detta fall tidigare elever och lärare. Denna studie undersöker själva effekten av att riva en byggnad som i en mindre ort lämnar stora spår, inte bara gällande känslan av förlust men även för den uppfattade stadsmiljön. I en liten ort är skolbyggnader ofta några av de absolut största strukturerna. Konstruktionen och rivningen av skolbyggnader ändrar stadslandskapet enormt och befolkningen kommer ha åsikter om det som bör beaktas. För att beakta det måste reaktionerna förstås; här presenteras en infallsvinkel som kan belysa hur befolkningen

reagerar och hur relationen till byggnaderna förändras över tid, samt hur allt som relationen till en skola och processen av rivning hör till inverkar skapandet av ett gemensamt lokalt kulturarv. En sådan här studie bidrar med insikt som kan brukas för att bilda förståelse för hur ortsbor interagerar med varandra genom ett gemensamt arv.

1.3 Frågeställningar

Det som utreds häri kan sammanfattas med 3 summerade frågeställningar. Materialet gör sig väl till vidare funderingar och applikationer, men har här begränsats efter det valda ramverket. Frågorna som ämnas besvaras begränsas till det som berör gemenskapen som byggs upp i nutid rotat delvis i dåtiden, men delvis även rotat i aktuella händelser. Byggnaderna i sig är en del av det, rivningarna är den andra delen. Studien berör därmed frågor om hur något materiellt och hur en händelse, båda rörande skolbyggnaderna i fråga, påverkar invånarna idag.

Hur bidrar skolbyggnader och dess rivning till produktionen av ett gemensamt lokalt kulturarv?

Hur förändras synen på en för livserfarenheten väsentlig byggnad genom åren efter rivning?

1.4 Syfte

Att undersöka hur en grupp baserad på en plats yttrar sig gällande skolbyggnader, med förlust av byggnaden som utgångspunkt, kan bidra till djupare förståelse för hur det bidrar till det kontinuerliga skapandet av ett lokalt kulturarv och social sammanhållning. Syftet med denna studie är att undersöka de processer som initieras vid rivning eller utdömning av en skolbyggnad och hur de som berörs väljer att utbyta delar av sin egna livsberättelse och sina åsikter med varandra. Utredningen blir inte lika individuellt djup och utförlig som vid intervjuer, ett mer traditionellt sätt att undersöka liknande fall, men är heller inte påverkad av närvaron av den som utför intervjun. De åsikter som kan yttras på ett forum online är på så vis ofiltrerade till viss mån och är anpassade efter vad individen vill dela med sig till andra gruppmedlemmar; själva kärnan i studien.

1.5 Olofström

Utredningen häri rörande minnen relaterat till skolbyggnader kommer utgå ifrån fallstudier belägna inom en specifik kommun. Olofströms kommun är en mindre kommun belägen i västra Blekinge. Vid befolkningsmätningen 2022 beräknades den totala befolkningen vara 13 159. Kommunen såg sin största befolkningsmängd under 1970-talet då den kom upp i över 17 000 invånare, detta efter stor arbetskraftsinvandring. Orten Olofström har sett plåtpressningsindustrin ta plats som den största spelaren i näringslivet. Företag som Volvo, ABB, Shiloh Industries och fler har försett invånarna med fler jobbtillfällen än vad det funnits tillgängliga arbetare, därav har det under flera tillfällen skett stora befolkningsökningar. Naturligtvis har detta påverkat hur kommunen vuxit fram, med utbyggda fabriker, miljonprojektsområden och, relevant för denna studie, skolbyggnader för att bemöta de större klasserna som haft behov av lokaler.

Kommunen huserar ett flertal kulturella sidor. Industriarvet som härrör från så tidigt som 1600-talet, i viss mån, bidrog även till den mångkulturella karaktären genom befolkningens uppsjö av etnisk bakgrund. Finland, Polen, forna Jugoslavien etc. har stått för en betydande del av invandringen. Vidare ställer sig industrierna i stark kontrast till den natursköna omgivningen. Orten Olofström har en för sig själv betydande turistnäring som särskilt lockar genom friluftaktiviteter genom sina sjöar, vandringsleder och campingplatser. Den vackra naturen har skildrats av lokala hjälteprofiler Harry Martinsson och Sven Edvin Salje, vars skolbyggnader idag står kvar och förvaltas av intresseföreningar. Dessa skolbyggnader ligger utanför tätorten och bidrar till den idylliska profilen som marknadsförs till turister. Dessa skolbyggnader ter sig annorlunda från de som i denna studie berörs både av sin ålder och sin arkitektoniska karaktär i form av gamla torp.

1.6 Skolorna inom kommunen

Olofströms kommun har därmed fler skolbyggnader än de som specifikt berörs i denna studie. De gamla torpen från 1800-talet som omvandlades till skolor skiljer sig på många vis. Alltidhult skola och Näbbeboda skola är båda belägna en bra bit utanför tätbebyggelsen och har överlevt genom åren främst genom engagemang från intresseföreningarna. Skolbyggnaderna som undersöks i denna utredning är centralt belägna och är alla

konstruerade under 1900-talet för att bemöta en ökande befolkning som var resultatet av en frodande industrinäring; till skillnad från torpskolorna som dök upp efter införandet av skolplikten 1842. Kommunen har genom åren sett mer än 15 separata skolbyggnader av olika ålder, belägenhet och karaktär. Åldern på skolorna som tas upp i denna studie har inte varit lätt att få fram. Torgskolan är övervägande den äldsta, men huruvida den härrör från innan 1900 eller inte är tvetydigt. Högavångskolan tycks ha successivt rests under sent 40- och tidigt 50-tal. Holjeskolan, enligt en artikel i BLT, stod färdig år 1976.¹ De exakta årtalen är dock ej av särskilt stort värde utan ställs enbart i relation till vartannat.

1.7 Forskningsläge

För att undersöka hur processen av skapandet av en lokal sammanhållning genom fysiska landmärken går till, i detta fall skolbyggnader, brukas i denna studie tidigare forskningar som berör relevanta frågeställningar. Skolbyggnader står som ett unikt fall, men de är inte den enda formen av strukturer som bidrar till den lokala kulturella samhörigheten. Att undersöka relation mellan individ eller grupp och plats har såklart fenomenologisk karaktär, en teoretisk inriktning som i kort behandlar förväntningar och resulterade upplevelser och även här är relevant, men själva kärnan i denna undersökning och de frågeställningarna som berörs skiljer sig och därmed kommer de behandlas därefter. Denna studie utgår från en digital källa, specifikt sociala media. Att bruka sociala media som källmaterial ter sig av sin natur unikt gentemot mer konventionella källor, men bör inte ses som något totalt främmande.

Källmaterialet berör mer klassiska ämnen så som uppfattning av och relation till en plats, samt individuellt bidragande till ett kollektivt minnesskapande och produktionen av ett gemensamt kulturarv. Kanalen råkar vara ny och måste tacklas därefter, men kärnan i fenomenet har tidigare behandlats genom konventionella metoder.

Uttryck för och skapandet av kulturarv genom sociala media är ett nytt men inte utforskat ämne. Elisa Giaccardi bearbetar i sin antologi en samling forskningar som alla berör kulturarv genom sociala media, och använder flitigt uttrycket “participatory culture”: En social miljö där det är underförstått att medlemmar kan bidra fritt till den gemensamma kulturen genom

¹ Kristina Olsson, *Lång historia kring Holjeskolan*, Blekinge Läns Tidning, <https://www.blt.se/olofstrom/lang-historia-kring-holjeskolan/>, 2014.

olika sorters engagemang, utan att mötas med större motstånd eller påtryckning. Är man väl med i gruppen uppfattas det man gör som bidragande. Det en medlem producerar och visar upp blir enligt denna modell inte en yttring för individualitet utan ytterligare en pusselbit till det stora hela.² I kombination med inte minst teori kring kollektivt minne är detta högst relevant för denna undersökning och går där med hand i hand med det utvalda teoretiska ramverket. Skapandet av ett arv som inte styrts av maktinnehavare drivs av den individuella upplevelsen, men bidrar till det kollektiva genom sitt handlande. Emotionella behov motiverar att se till det förgångna för att fullborda jaget. Identitet och känslor skapas, förstås och bekräftas genom interaktionen med den fysiska världen runt omkring, och den sociala delen som i detta fall handlar om utbyte av fotografier och minnen gör processen allt starkare. Som Giaccardi påpekar är det dock ingen fråga om en statisk verklighet kring fysiska ting. Platser, så som en skolbyggnad, genomgår en förändringsprocess i takt med att individ, grupp och samhälle i stort förändras. Nya emotionellt drivna behov uppstår, nya förståelser för omvärlden, nya ideal. All denna subjektiva inverkan formar den värld som uppfattas, oavsett objektiva sanningar. En miljö skapas på nytt kontinuerligt, bit för bit, och måste förstås på detta vis.³ Det är inte ogrundat att påstå att denna process av karaktärsskapande kring specifika byggnader ändrats och påskyndats sedan sociala media blev ett allmänt fenomen. Likt aldrig förr kan fotografier, video, spel och minnen skapas med en kavalkad av programvara för att sedan delas och bearbetas av en publik för att på nytt skapas i medvetenheten hos de som har intresse.

Med sociala media har kontroll över kulturarv fått en ny väg att förflytta makt från institution till befolkningen. Detta kan ses som en demokratisering och ökad yttrandefrihet, eller som att kulturarvet genomgår en rent av anarkistisk utveckling där kurering inte existerar och personliga åsikter döljs bakom en skärm. Åsikter åt sidan, denna utveckling har medfört att kulturarv idag produceras med nya regler, eller kanske snarare bristen av regler. När i stort sätt vad som helst kan publiceras, som inte bryter mot plattformens egna regler, och när allt deltagande automatiskt tillräknas den gemensamma kulturen enligt "participatory culture" utvecklas kulturer mer ohämmat än tidigare.

² Elisa Giaccardi (red.), *Heritage and social media: understanding heritage in a participatory culture*, Routledge, New York, NY, 2012, s. 13-29.

³ Elisa Giaccardi (red.), 2012, s. 13-29.

Om än betydligt mindre katastrofalt kan fallet med de rivna och den utdömda skolan förstås med Sophia B. Luis' analys av krishantering genom sociala media.⁴ LUI använder exemplet med gasläckan i Bhopal för att belysa hur känslor av hot, förlust och försummande agerar drivkraft till att producera nya gemensamma kulturarv inom en grupp genom just sociala media.⁵ Sociala media är här av unikt intresse med dess egenskap som oberoende av var deltagare befinner sig rumsligt; dvs. medlemmar i en grupp kan med enkelhet, oavsett vart i världen de farit, ta del av nyheter och bidra med kulturarvsskapande relaterat till stora nyheter, inte sällan negativa. Starka individuella känslor uppmuntrar kontakt med det kollektiva för att, genom gemenskap, söka tröst och emotionell bekräftelse.

Som David M. Berry och Anders Fagerjord gör poäng av är det sällan gynnande att ställa metod och teori gentemot varandra i en form av utmaning. Att kombinera traditionella och nya tankebanor och verktyg är mer gynnsamt.⁶ David M. Berry och Anders Fagerjord lyfter vad som kan uppfattas som ett hot mot etablerad praktik när sociala media blev mer prevalent, men de, i likhet med denna studie, ser snarare det digitala som något oundvikligt och tillförande på ett helt nytt sätt.⁷ En instinktiv känsla att digitala resurser enbart skulle representera något nytt ställts i denna text till svars då många av de individer som privat engagerat sig, genom sociala media, är äldre invånare som visar sina gamla fotografier och berättar om sina barndomsminnen för varandra. Snarare än att se det digitala som något separat eller något som tar över kan det förstås som en ny metod för att visa gamla fotoalbum för släkt, bekanta och grannar. Digitala resurser är ett relativt nytt fenomen och bör därefter behandlas som sådant, men humanistiska seder är fortfarande applicerbara. Vidare är digitala resurser en fantastisk källa till interdisciplinär information. Även om kvantitativa metoder inte brukats i denna studie så bör det uppmärksammas att det digitala bidrar med stora möjligheter till kombination av humaniora och statistik som är lättillgängligare i större skala, än tidigare.

Att kulturarv är något som skapas och bör förstås ur ett demokratiskt perspektiv är något Annika Alzén utreder i flera av sina studier. Produktionen av kulturarv slits inte sällan mellan producent och konsument genom att uppfattningen av vad som är värdigt och inte kan skilja

⁴ Elisa Giaccardi (red.), 2012, s. 30-55.

⁵ Elisa Giaccardi (red.), 2012, s. 30-55.

⁶ David M Berry & Anders Fagerjord, *Digital humanities: knowledge and critique in a digital age*, Malden, MA, Cambridge, England, 2017.

⁷ David M Berry & Anders Fagerjord, 2017.

sig mellan grupperna, och producenter är inte alltid i en position där det är enkelt att se hur t.ex. invånarna i en ort förstår sitt egna kulturarv och den kulturmiljö de lever i.⁸ Detta är mycket relevant i fallet med en industriort. Alzén lyfter själv att värderingen av industrier som potentiella kulturarv är en relativt ung tradition med rötter i 1970-talet, och prat om kulturarv på en seriös arena ses inte i större utsträckning förens in på 1990-talet.^{9 10} En mindre industriort kan därmed befinna sig i dagsläget utan tradition att officiellt arbeta utifrån ett kulturarvsorienterat håll. Detta innebär självklart inte att det inte finns och att kultur och historia inte fått ta något som helst utrymme. Det innebär dock att byggnader så som en skolbyggnad eller fabrik, som enbart fått status som funktionell, inte enkelt kopplas till en önskvärd kulturprofil. Den lokala identiteten som formats genom år av plåtpressning och friluftsliv medför att andra aspekter av samhället lätt kan förbises. Frånvaron av arbete från kommun eller annan institution förhindrar dock inte att befolkningen själva formar en uppfattning om sin hemort och sin gemenskap. Demokratiseringen av kulturarvsarbetet fortskrider och idag förstås ämnet djupare än tidigare, inte minst genom att studier likt Alzéns utvecklar ämnet.

Utbytet mellan individ och plats har kartlagts genom många vinklar under lång tid. Genom sin studie *Skilda världar* undersöker Andersson hur besökare formar kulturarvsplatser genom sina förväntningar och sina upplevelser.¹¹ Studien lägger en del av sitt fokus på medveten manipulation av kulturarvsplatser, men det som är av intresse i denna studie är hur individuella upplevelser formar kulturvärdet runt en historisk plats. Den individuella upplevelsen leder till ett visst agerande, som i detta fall berör vad folk gör på sociala medier, delar fotografier och minnen, och leder till formandet av den karaktär en byggnad får i den kollektiva förståelsen. Verkligheten runt en byggnad eller miljö formas genom individuella tillägg som delas person emellan. Sociala media bidrar med ett helt nytt och väldigt potent element i detta formande av uppfattning genom utbyte.

⁸ Annika Alzén, 'Demokrati och kultur-varv', *Demokratiskt kulturarv? : nationella institutioner, universella värden, lokala praktiker.*, S. 139-163, 2006.

⁹ Annika Alzén & Peter Aronsson (red.), *Demokratiskt kulturarv?: nationella institutioner, universella värden, lokala praktiker*, Tema Kultur och samhälle, Campus Norrköping, Linköpings universitet, Norrköping, 2006.

¹⁰ Annika Alzén, *Fabriken som kulturarv: frågan om industrilandskapets bevarande i Norrköping 1950-1985*, B. Östlings bokförl. Symposion, Diss. Linköping : Univ., Stockholm, 1996.

¹¹ Joakim Andersson, *Skilda världar: samtida föreställningar om kulturarvsplatser*, Institutionen för studier av samhällsutveckling och kultur, Linköpings universitet, Diss. Linköping : Linköpings universitet, 2008, Linköping, 2008.

Byggnader och platser besitter alla en eller flera karaktärer som skapats genom olika aspekter så som utförande, placering och funktion. Orten Olofström, med sin tudelade karaktär genom industri och natur, har likt andra orter utvecklats runt föreställningar runt vilken karaktär som uppfattas och önskas. Vidare är det inget statiskt, utan den uppfattning som en gång var ledande kan komma att utvecklas till något nytt. Maja Lagerqvist utreder bilden av lantlig idyll i "Torpets transformationer", och tittar på förväntningar samt hur dessa förväntningar brukas för att karakterisera kulturarv. Tematiken i sig skiljer sig från det som utreds här, men fenomenet hur byggnaders uppfattade karaktär transformeras genom åren efter nutida ideal är mycket aktuella. Hennes studie undersöker gamla torp från 1800-talet och dess förändringar i upplevelse in i moderna tider och blir särskilt relevant i fallet med Torgskolan i kontrast mot de andra två. Studien poängterar att det materiella arbetar i relation till det immateriella, det vill säga i detta fall den kulturella betingningen som ges till byggnaden och vad den får representera i folks medvetenhet.¹² Studien berör dock de andra skolorna med i att händelseförloppet rörande dem inte fortskridit lika långt än. En byggnads funktion, inte tänkt till det praktiska, är konstant under förändring. Byggnaden är konstant under ombyggnation genom folks relation till den. Alla tre skolorna har enligt denna tankebanan nått olika punkter i händelseförloppet mellan praktik och rosenfärgade glasögon.

Det går att kontextualisera innehållet i denna studie med forskning centrerat kring sociala media och relationer till kulturarvsplatser, men somliga aspekter bör beaktas. Sociala media som utgångspunkt är något nytt och även om tillgången på material är stor så saknas en lång tradition att arbeta med ett sådant material. Däremot går det att applicera mer bekanta taktiker även med sociala media. Vidare är undersökningar av sociala media fokuserade på storslagna händelser eller bearbetning av siffror om engagemang av annan karaktär än den här, men undersökningar av något mer blygsamt som skolbyggnader kan utföras med liknande tankesätt. Kulturarvsplatsers interaktion med de som upplever dem har utforskats många gånger under lång tid och är av intresse inte enbart för liknandena, utan även för skillnaderna. Denna studie ämnar inte bevisa att det finns ett kulturarvsvärde i skolbyggnader, utan vilar på förståelsen att byggnader och platser är en del av ett lokalt kulturarv och att de som har en relation till byggnad eller plats påverkas av känslor och minnen.

¹² Maja Lagerqvist, *Torpets transformationer: materialitet, representation och praktik från år 1850 till 2010*, Kulturgeografiska institutionen, Stockholms universitet, Diss. Stockholm : Stockholms universitet, 2011, Stockholm, 2011.

2 Metod och material

2.1 Material

Inlägg och kommentarer på sociala media, som berör de utvalda skolbyggnaderna, går att hitta i väldigt stor utsträckning i gruppen "Det Gamla Olofström". Gruppens popularitet och den flitiga aktiviteten hos medlemmarna gör den mycket lämplig för att få insyn i invånarnas åsikter. Engagemanget i denna Facebook-grupp ter sig större än likartade forum och inte sällan uppkommer kommentarerna på enskilda inlägg över 100. Därmed anses gruppen vara en särskilt bra källa för att komma åt åsikter och känslor relevanta för byggnaderna i fråga. Genom forum online kan medlemmar dela med sig av vad som närmast kan liknas vid privata fotoalbum med tillhörande anekdoter. Klassfoton, fotografier på skolbyggnaden och skolgården, samt fotografier på ett kvarter väcker minnen privat, men när de visas upp inför andra öppnas det upp för dialog på ett sätt som inget annat gör. Publiken är större och hur deltagare uttrycker sig är av unikt slag. Inläggen och tillhörande kommentarer finns kvar såvida de inte raderas och skapar en kollektion av individuella minnen som alla bidrar till en övergripande bild av ett visst ämne.

Denna studie, med sitt särskilda fokus på teorier runt minne, gör sig särskilt väl med sociala media. Individuella bidrag i form av anekdoter läses av många individer och fungerar inte enbart som reflektioner av typiska minnen, men bidrar även till produktionen av ett gemensamt nutida kulturarv. Alternativa källmaterial såsom artiklar i tidskrifter, insändare och intervjuer kan bidra med en viss form av insikt, men har här ansetts inte vara lika goda källor för att komma åt befolkningens ärliga och okurerade känslor och inte heller lika användningsbara för att se till utbytet av upplevelser som i slutändan resulterar i en kollektiv uppfattning idag; dvs. det som blir del av folks verklighet. Sociala medier är en kanal som genom utbytet av minnen bygger upp något nytt genom många små bidrag. Inlägg online besitter en kvalité som andra källmaterial inte har: Spontanitet. En intervju kräver att utföraren beaktar hur den som intervjuas anpassar sitt svar efter situationen, men även att den som intervjuas förhåller sig till den som utför intervjun och hens syfte och vad hen gör med svaren. Ett inlägg online kommer ses av andra och påverkas av hur upphovsmakaren vill bli uppfattad av de som tar del av inlägget. Den stora skillnaden blir därmed att sociala media

bidrar med material som reflekterar hur en grupp eller en individ vill presentera sig och kommunicera med andra med samma intresse eller tillhörighet.

2.2 Avgränsning och urval

Begränsningar är självklart vid alla studier. Skolbyggnader finns överallt och det är tryggt att säga att alla invånare i Sverige har en relation till skolbyggnader. Enbart Olofströms kommun är hemvist åt en stor mängd. Studien måste därmed begränsas till ett urval av byggnader. I detta fall valdes 3 som alla varit aktuella för rivning under moderna tider. De tre valdes ut just för att de gemensamt kopplas till samma grupp och plats och alla delar status som utdömd. Dessa byggnader har haft olika karaktär i viss mån och rapportering och diskussioner har skiljt sig. Det finns alltså en tydlig röd tråd mellan dem, men skillnader går att se.

Inlägg och kommentarer på sociala medier bistår med en unikt god insikt i hur det diskuteras kring lokala händelser. Sociala media innehar inte sällan en enorm mängd inlägg och av denna anledning kan allt rimligtvis inte inkluderas. I denna studie har urvalet begränsats till forum på Facebook, specifikt gruppen "Det gamla Olofström", där invånare, tidigare och nuvarande studenter och tidigare och nuvarande fakultet fritt och öppet kan föra dialog kring både byggnaderna i sig och sina erfarenheter från sin egen tid där. Av nödvändighet har ett antal inlägg och tillhörande kommentarer valts ut som representativa. Somliga inlägg har kommenterats på över 100 gånger och det är därmed ej rimligt att inkludera alla kommentarer separat; det kommer att resoneras kring dem i sin helhet med enstaka exempel som vittnar om den allmänna naturen av diskussionerna. De inlägg och kommentarer som här har valts ut är bland de mest populära, sett till engagemang, och vidare exemplifierar de olika former av uttryck för att uppnå ett brett perspektiv.

Kvantitativ metod kan tyckas framkomma i och med sammanställningen av typer av inlägg, men bearbetningen av materialet är av kvalitativ natur och textanalys kommer användas. Själva innehållet i inläggen är det som beaktas och analyseras utefter ramverket som etablerats inom denna studie. En komparativ vinkel skulle kunna appliceras med en kvantitativ metodik, men det har här valts bort till fördel för analysen av hur folk väljer att uttrycka sig gällande de aktuella fallstudierna. Det som undersöks är trots allt hur individuella yttringar bidrar till skapandet av en gemensam lokalhistoria med ett specifikt tema i fokus.

Källkritik, som i vanliga fall är av all vikt inom historisk forskning, är i det här fallet av föga intresse att iaktta i dess traditionella mening. Bidrag till plattformar online utsätts inte för samma form av granskning som somliga andra källor. Det som tagits fram och analyseras berör inte i stor utsträckning objektiva sanningar, och i de fall där sådana fakta presenteras genom inläggen tas det inte med för dess sanningshalt, utan för dess relevans inom ramarna för folks uppfattning. Vidare är inläggen här behandlade som en yttring av folks känslomässiga relation till den lokala dåtiden; dvs. huruvida informationen som uppges av befolkningen stämmer eller ej är ej av vikt och orsak till osanningar eller medveten manipulation granskas ej häri. Materialet är av sin natur rimligtvis subjektivt och ämnar undersöka befolkningens bidrag till bildandet av ett kollektivt kulturarv. Minnen av det förgångna är alltid utsatta för förvrängning och det bör alltid beaktas. Om något av inläggen har medvetet uppsåt att bidra med inkorrekt information är det ändå av intresse för en studie av denna typ. Även missledande inlägg bidrar till processen, om sådana inlägg nu finns.

2.3 Kvalitativ textanalys

Med källmaterialet och potentiella tillvägagångssätt i åtanke brukas kvalitativ textanalys i denna studie då det behandlar analys av textmaterial, med beaktning för att lägga ord i mun på de individer som bidragit med kommentarerna som nyttjas. Härfin är gränsen mellan att tolka ord och omvandla ord. Så som kommentarerna ter sig på hemsidan kommer de häri senare presenteras på samma vis, men vidare förståelse för kommentarernas innebörd hoppas uppnås genom denna metodik tillsammans med de valda teoretiska inriktningarna.

Diskursanalys har valts bort; huruvida uttrycksformerna i kommentarsfälten reflekterar eller bidrar till skapandet av en verklighetsförståelse undersöks inte.

Textanalys är en klassisk tradition inom historisk forskning. Önskan är att genom reflektion över uttrycken och kontextualisering belysa de skrivna orden på ett sätt efter valda ramar. I just denna forskning önskas inte någon klarhet runt en historisk händelse uppnås, inte heller intention hos upphovsmakarna. Däremot, genom att subjektivt kategorisera inläggen efter uppfattad natur i relation till de utvalda teorierna och forskningsunderlagen, hoppas utökad

förståelse uppnås genom att analysera hur folk uttrycker sig gentemot de utvalda fallstudierna i text som delas med andra publikt.¹³

¹³ Martin Gustavsson & Yvonne Svanström (red.), *Metod: guide för historiska studier*, Andra upplagan, Studentlitteratur, Lund, 2022, s. 69-96.

3 Teori

Grundläggandet för studien innefattar teoretiska ramverk som går in under samma paraplybegrepp med särskilt fokus som varierar. De har här ansetts tillförande specifikt för att undersöka de sociala fenomen som bidrar till den process som leder till skapandet av ett kulturarv utan påtryckningar ovanifrån och bidrar till skapandet av en kulturell samhörighet. Det handlar om teori berörande minne: Kollektivt minne, kulturellt minne och kommunikativt minne, som här förklaras sammanfattande. Häri behandlas det valda källmaterialet med inspiration från dessa teoretiska verktyg, med några forskare särskilt framträdande inom sina valda fält nämnda.

Det som utreds i denna studie berör i största grad den gemensamma upplevelsen av folk som har en relation till någon av de tre utvalda fallstudierna, och hur skapandet av minnen gått till. Åsikter och upplevelser skiljer sig åt individuellt och särskilt de kommentarer som lämnats på Facebook-inläggen vittnar om meningsskillnader. Oavsett vilken åsikt som lyfts påvisar engagemanget ändå att skolbyggnaderna har en stark närvaro i befolkningens bild av sin hemort och sin egen livsberättelse inom känslan av tillhörighet. I studien utreds hur befolkningen i orten talar om sina minnen kring skolorna och om rivning potentiellt påverkar hur det talas om byggnaderna. Därmed lämpar sig ämnet till att bearbetas med teoretiska infallsvinklar kring kollektiva minnen. Minne, en löst definierad samling teoretiska verktyg, bidrar till bättre förståelse för just det som berörs här.

3.1 Kollektivt minne

“Kollektivt minne” kommer i denna studie utforskas genom olika infallsvinklar. Fokus kommer här läggas på dess funktion genom sociala media som kanal. Kortfattat berör teorier rörande kollektiva minnen hur samtida föreställningar och behov, i kombination med aktivt utbyte individer emellan, leder till skapandet av en form av kanon. Händelser återskapas kontinuerligt genom vad en person kommer ihåg, och vad man kommer ihåg influeras utifrån. Sociala påtryckningar, medvetna eller omedvetna, dikterar i slutändan hur det förflutna

brukas på olika vis inom en given grupp.¹⁴

3.2 Kulturellt & Kommunikativt minne

Jan Assmann bygger på teori rörande minnen genom att göra en separation mellan kulturella och kommunikativa minnen.¹⁵ I denna studie berörs båda till viss mån. Kulturyttringarna som granskas här träffar kriterierna för kommunikativt minne bättre genom ett kortare tidsspann och genom att inläggen är alla bidrag av enskilda individer och högst känslomässiga av natur. Skapandet av ett gemensamt minne genom solidifierade traditioner och andra kulturyttringar utförs inte från en högre instans med medvetenhet och ambition, utan genom att gruppmedlemmar på egen hand förmedlar sina egna minnen till de som de anser tillhöra samma gemenskap. För att ett kollektivt minne ska övergå till ett kulturellt minne krävs att det materialiseras i form av ritualer, minnesmärken, utställningar m.m. Denna process skapar den gemensamma historien och en identitet alla deltagare till slut känns vid.

3.3 Forskningsetik

Materialet i fråga innehåller inga känsliga personuppgifter. Materialet som brukats berör enskilda individer och därför har här särskilda åtgärder vidtagits och begränsningar tillämpats för att inte koppla kommentarerna nödvändigtvis till vem som bidragit med inlägg eller kommentar. Namn på de som bidragit utesluts ur studien. Delvis för att det anses ej tillförande att involvera aktiva deltagare i undersökningen, delvis för att respektera privatpersoners integritet. Inlägg på denna typ av sociala media må vara offentliga; allt som krävs är ett konto, men deltagarna har inte publicerat sina tankar, känslor, åsikter och berättelser i syfte att medverka i en studie och därmed tycks god etik förespråka anonymitet i detta fall. Inlägg och kommentarer lämnas utan specifik författare och ämnar undvika att vägleda läsaren till upphovsmakaren mer än nödvändigt. Vidare kommer kommentarerna att presenteras oförändrade. Studien är självfallet tolkande och därmed kommer deras yttringar att omvandlas genom de tolkningar som presenteras, men syftet är inte att missvisa eller på

¹⁴ Jenny Gunnarsson Payne & Magnus Öhlander(red.), *Tillämpad kulturteori*, Upplaga 1, Studentlitteratur, Lund, 2017, s. 39-41.

¹⁵ Jan Assman, *Cultural memory studies* [Elektronisk resurs] an international and interdisciplinary handbook, Walter de Gruyter, Berlin, 2008, s. 109-118.

något vis nedvärdera upphovsmakaren. Tolkningarna begränsas till specifikt det som studien berör.

Arbetet med vad som inkluderas i gruppen av grundare, administratörer, moderatorer och gruppmedlemmar kopplas ej i denna studie till de åsikter som presenteras häri. Moderering av Facebookgruppen undersöks ej och refereras till gruppens dikterade regelverk som är offentligt tillgängligt på hemsidan. Arbetet utgår enbart efter vad som finns tillgängligt i skrivande stund och beräknar ej det som potentiellt bedöms ej tillhörande.

4 Undersökning

Inläggen och kommentarerna som här presenteras har ordnats efter beskrivning av inlägg och därefter tillhörande kommentarer. Därefter reflekteras det över innehållet med utgångspunkt i vald metod, teori och forskningsunderlag. Överordnat kommer de behandlas efter vilken skolbyggnad de berör. Torgskolan behandlas först, följt av Holjeskolan och slutligen Högavångsskolan. Därmed är kronologin inte baserad på datum för inlägg eller byggnadernas egen ålder, utan istället ordnade efter rivning. Torgskolans rivning ligger längst bak i tiden och Högavångsskolan står fortfarande kvar, med annalkande rivning på horisonten. Genom denna struktur blir det lättare att få en tydlig överblick hur gruppmedlemmarnas yttringar skiljer sig baserat på känsloläge i kommentaren, inte minst med känslor av förlust i åtanke.

4.1 Torgskolan

En uppsjö av inlägg hittas i gruppen “Det Gamla Olofström” angående Torgskolan, där det flitigt delas gamla fotografier av byggnaden, skolklasser och fakultet. Tydligt framkommer känslan av samhörighet och goda minnen, men även känslor av förlust och besvikelse över avsaknaden av en plan efter rivning. För att representera mängden av inlägg och kommentarer har ett urval gjorts specifikt för att påvisa dess prevalenta plats i ortens kollektiva minne, men även för att se till hur det diskuteras kring själva byggnaden i sig och hur den fysiska utformningen uppfattas idag.

Det första inlägget som valts ut kommer med 89 kommentarer och är inlägget med högst engagemang gällande Torgskolan. Upphovsmakaren skriver “Är det nån som vet varför man rev Torgskolan och bara lät tomten ligga obebyggd i så många år? Har alltid tänkt att skolan kunnat bli fina lägenheter med sina stora fönster och högt i tak.”¹⁶ Diskussionerna är utförliga och byggnadens karaktär och skick utreds genom personliga anekdoter.

“Där gick man -72 till -75, vi brukade handla gårdagens bullar på kondiset i hörnan...den med jukeboxen, vad hette det konditoriet?”

¹⁶ Det Gamla Olofström, *Är det nån som vet*, Facebook, 2012, <https://www.facebook.com/groups/262040977222525/posts/268568089903147/>.

“Fattar inte varför dom rev den fina skolan.....”

“Jag förstår inte varför skolan inte fick vara kvar som skola? Det var ju både trevligt o vackert”

“Jag gick här fr.1;a klass t.om.4;e. Att Torgskolan revs är det största kulturmordet man gjort i Olofström!”

“Minns att i många år efter rivningen så förvånades jag som "utflyttad Olofströmare" vid mina återbesök att Torgskolan var riven men att den fula barack som låg på gatan vid "läraryrkebostaden" nedanför verkade ha blivit permanent. Kanske för att den var nån sorts fackföreningslokal? Torgskolan kunde ha använts istället tycker jag.”

“Tittar man på Sölvesborg så har dom nog flest av gamla byggnader, en charmig stad, tycker jag:)”

“Jag var där strax innan det revs. Fantastiskt rejäl byggnad och inredning. Vacker träpanel i korridoren och den fina klädkrokarna var kvar. Nu är där ju plats för spontanfotboll, men vem ägnar sig åt det nuförtiden?”

“Jag tror inte att våra barn och barnbarn skulle vilja ha Torgskolan som skola. Toaletter i källaren, inte handikappanpassat, livsfarliga och hala stentrappor där många tänder slogs ut. Ingen matsal. Vår tid på Torgskolan är nu nostalgi. Bygg istället bostäder på tomten, det behöver vi verkligen i Olofström. Tänk vilken utsikt lägenheterna hade fått över hela samhället.”

“Själens i en byggnad är sååå mycket värt. Torgskolan hade det, Holjeskolan hade det....”

En medlem la ut ett fotografi på en skolklass med texten “Torgskolan i Olofström klass 3 C, lärare Emanuel Giselsson.”¹⁷ Detta inlägg är typiskt för gruppen, det finns en stor mängd

¹⁷ Det gamla Olofström, *Torgskolan i Olofström klass 3 C*, Facebook, 2012, <https://www.facebook.com/photo/?fbid=178119125655911&set=gm.337843306308958&id=262040977222525>.

klassfotografier och inläggen är av liknande natur. Äldre elever och lärare hittar varandra på fotografierna och delar minnen.

“Oj vad jag älskar dessa gamla bilder. Underbart.”

“Tänk att de rev denna pampiga skolbyggnad...och byggde i stället.....INGENTING!”

I ett inlägg av en medlem skriver hen “Foto taget ifrån Torgskolan 1964 mot Ö Storgatan. Husen vi ser är Kalle Johanssons pappershandel samt Ljungs konditori. Lägg märke till “vändkrysset” vid ingången.”, detta med tillhörande bild på nämnd byggnad.¹⁸ Inlägget riktar sig förvisso inte mot Torgskolan, men bidrar med relevanta kommentarer.

“Jättefina byggnader som blivit rivna som allt annat gammalt i Olofström!”

“Till torgskolan flyttade vi från föreningslokalen när vi skulle börja tredje klass (tror jag) i början av 50-talet. Skolan kändes stor, kall och mörk minns jag och i ett av klassrummen hängde en stor kopia av Karl den XII:s likfärd. Minns jag rätt??? Det jag också minns är min folkskolefröken Vendels Ståhl och hon var fantastiskt snäll! Henne fick vi behålla när vi flyttade till Högavångskolan.”

“Gamla tobakskisken i vita huset... Det har väl varit mönstret i lilla Holje ... Riva I centrum istället för att vårda.. O bygga runtomkring... Tycker det är synd.. Idag är Olofström mindre än det var för 30 år sen eller..”

Minnen av Torgskolan och dess plats i orten ställs ofta i jämförelse och relation till annat. Folk beklagar att tomten idag står tom medan, på andra platser, vackra byggnader får stå kvar, men även att fula byggnader står kvar medan Torgskolan revs. Uppfattandet av kulturmiljö framkommer väldigt tydligt i inläggen. Förlusten av inte bara Torgskolan utan även andra äldre byggnader i orten vittnar inte bara om missnöje från förlust, det vittnar även om en uppfattning att ortens allmänna karaktär är bristande och förbiser invånarnas önskemål om en bevarande kultur där det folket håller av tillåts fortsätta ta plats och nyttjas.

¹⁸ Det gamla Olofström, Foto taget ifrån Torgskolan 1964, Facebook, 2015, <https://www.facebook.com/photo/?fbid=10152959073312416&set=gm.763022053791079&idovanity=26204097722525>.

I kommentarsfälten återfinns minnen av barndomen med vänner. Frågor går ut till gruppen för att klargöra saknade delar av det hela, som namnet på det närliggande konditoriet. Spontanfotboll är något som upplevs vara en förgången aktivitet. Uppskattning riktas mot fotografierna som läggs upp på skolbyggnaden. Minnen av tillhörighet och önskemål om att hitta tillbaka till det framkommer särskilt när klassfotografier läggs upp och diskuteras. Minnen av klasskamrater och lärare finns det en uppsjö av, men har här begränsats till ett inlägg. Det blir tydligt att delade erfarenheter och hågkomsten av aktiviteter som numer övergetts uttrycker sig med sorg. Däremot påvisar hur populära inläggen är att gruppmedlemmarna aktivt söker samhörighet och utbyte av minnen med varandra.

4.2 Holjeskolan

I ett inlägg från 2022 syns en bild på en bäck med texten “Så här såg Sisse bäck ut i Lilla Holje innan de grävde ner bäcken för att bygga Holjeskolan.”¹⁹ Inlägget har 49 kommentarer och de berör i stort själva byggandet av skolan.

“O. Var det inte den skolan som fick enorma mögel o. Vatten skador som nu fick rivas ????? Om så var fallet ? Är det lustigt att bygga över vatten drag som har funnits i alla tider o. Att man sen får dessa problem. Ändå anlitar kommuner all expertis som finns o. Betala stora summor för deras arbete som är en katastrof som skatte betalare ska stå för .”

“Jag anser att det är ett stort misstag man gjorde när vägen drogs rätt genom ett kulturlandskap som Holje Park med kvarvarande byggnader som ju omnejden utgör.”

I nästa inlägg, av Lasse Karlsson, syns två fotografier av skolan.²⁰

“Vår gamla fina skola”

“Min pappa var murare och var med och byggde Holjeskolan, han tyckte det var det fulaste bygge han hade varit med om att bygga”

¹⁹ Det gamla Olofström, *Så här såg Sisse bäck ut*, Facebook, 2022, <https://www.facebook.com/groups/262040977222525/permalink/4731074360319142/>.

²⁰ Det gamla Olofström, *(Volvos arkiv)*, Facebook, 2022, <https://www.facebook.com/groups/262040977222525/permalink/4972183159541593/>.

“Bygg nästa bygge riktigt med tanke på mögelproblemen eller bygg ingenting alls där .”

I det sista inlägget gällande Holjeskolan som här inkluderas ställer medlemmen frågan “Vilket år byggdes skolan?”.²¹ I kommentarsfältet utläses många minnen om tidigare klasser, men även en del om själva lokalerna.

“Och jag gick där 1979-1982. En superfräsch och trivsamt skola. Nu är det rent sorgligt att se förfallet av skolan....Läste någonstans att en liknande skola /typ av byggnad hade byggts på annan plats i Sverige men där hade man tidigt upptäckt riskkonstruktionen med bl.a taket och hade byggt om detta så att den fungerar än idag. (har dock ingen källkritik på detta påstående så det kan ju vara rent felaktigt också. Men man tycker att man borde kunnat rädda en sån här byggnad)”

“Mycket trevlig skola med naturen runt om kring den. Gick högstadiet där kring 80 talets skifte. Stackars de som var på asfalten på Högvång!” Marko Karhulehto

“Bästa skolan och bästa lärarna !!!!! Minns hur glad jag var över att få gå i en sådan ny och fin skola !!! Vi var de första eleverna på skolan En oförglömlig tid !!!”

“Holjeskolan !!! Mina bästa år som lärare! Vilka elever och vilka kollegor !!!!!”

“Nostalgi .. var en fin skola en gång i tiden..när jag jobbade där. Holje skolen”

“I åratal hade vi spannar för att samla regnvatten i. Kommunen gjorde ingenting!! Om du äger ett hus och det regnar spannavis i några rum då kollar du väl var det läcker någonstans? Sen dröjde det många år och många dyra undersökningar tills man hittade bl a farliga läckage vid fönstren som fortsatte genom väggarna. Suck och VI får betala. Inga stod ansvariga.”

I fallet med Holjeskolan framkommer det att åsikterna och känslorna skiljer sig åt betydligt mer märkbart än rörande de andra två. Denna byggnad ligger som nämnt kronologiskt mellan de andra i att den revs nyligen. I likhet med den process som ändrat torpens uppfattade

²¹ Det gamla Olofström, *Vilket år byggdes skolan?*, Facebook, 2020, <https://www.facebook.com/groups/262040977222525/permalink/3521351227958134/>.

karaktär sedan 1800-talet kan en transformeringsprocess förnimmas. Torp ses idag som en passande del i bilden av det lantliga Sverige och ses inte längre som små hur för fattighjon. Separation i tid banar väg för positiva minnen och en försköning i minnen av själva byggnaden. Kommentarer talar här om den natursköna aspekten och det kulturlandskap som skolan byggdes i, men åsikterna kring det skiljer. Miljön tycks av somliga vara förstörd med introduktionen av skolan, medan somliga anser det vara lämpligt att ha en vacker miljö runt den. Folks önskemål rörande hur en skolmiljö ska se ut, och hur en natur- och kulturmiljö ska se ut formar känslorna.

Inläggen rörande Holjeskolan bidrar med många minnen från skoltiden. Några lärare på skolan uttrycker det som något särskilt viktigt i sin karriär och sitt liv. I typisk skolanda uttrycks rivalitet gentemot Högavångsskolan. Holjeskolan byggdes för att husera fler elever i takt med befolkningsökning, och det är inte oväntat att en egen samhörighet uppstod där i kontrast till de andra aktuella skolorna. Gemenskapen syns, även i detta fall där skolan av sin natur bidrog till skapandet av en ny grupp; de som inte fick plats på de andra skolorna.

4.3 Högavångsskolan

Antalet inlägg i gruppen “Det Gamla Olofström” må inte nå upp till samma siffror som gällande framförallt Torgskolan, men med det sagt är Högavångsskolan inte helt utesluten. Följande inlägg och tillhörande kommentarer exemplifierar likt i de andra fallen de vanligaste inläggen och är de som sett högst aktivitet. Den första som här presenteras sticker ut, med 179 kommentarer. Diskussionerna kretsar inte runt själva byggnaden i sig, utan berör i första taget tidigare elevers egna minnen från sin skolgång och sin gemenskap i sina klasser.

I det första inlägget är bifogat två flygfotografier över skolan tagna 1995, enligt medlemmen.²² Detta inlägg sticker ut med betydligt större aktivitet än något annat rörande Högavångsskolan. Bilderna kommer med frågan “Vilka minnen har ni ifrån Högavångsskolan? Skolan har även varit realskola.”

“Smygrökte nere vid skogsbacken.”

²² Det gamla Olofström, *Högavångsskolan 1995 Vilka minnen har ni?*, Facebook, 2020, <https://www.facebook.com/groups/262040977222525/permalink/2779717738788157/>.

“Jag gick på Holjeskolan, men ”Holje- & Högadisco”, typ -88, minns man ju”

“Ett och annat rackartyg har det allt blivit som exempelvis att stänga av skolklockan så att alla fick längre eftermiddagsrast.”

“Bara tråkigt saker från den tiden där man gick där.”

I ett annat inlägg syns ett fotografi som uppges tagits år 1965, en medlem skriver att det är 50 år sedan man byggde ut skolan norrut med matsal och aula.²³ Inlägget har inte sett många kommentarer, men bistår med frågeställningar och minnen om hur strukturerna brukats.

“Vi hade ämnet skolkök i byggnaden till vänster, en trappa ned. Egon Qvist med familj bodde ett tag i vaktmästarbostaden kommer jag ihåg. En gång hade någon hissat upp en cykel i flaggstången som syns på bilden.”

I det sista inlägget kan 3 fotografier ses från insidan av Högavångsskolan, ett inlägg av en medlem som skriver “Högavångsskolan. I dessa korridorer tillbringade man några timmar när det var lektion.”²⁴ Kommentarererna uppgår i över 100 och bistår med många minnen, bra och dåliga:

“Några gånger har man väl klättrat uppför staketet som omgärdar trapphallen istället för att ta trapporna”

“Konstigt att man glömt hur det såg ut! Har minnet blivit så dåligt på drygt 50 år?”

“I dessa korridorer stod vi i långa rader för att få sprutor, glömmet aldrig doften av tror det var eter”

“GUD, vad nervös man var, när man gick uppför första gången. Livrädd att inte hitta den speciella lektionssalen i tid, när allt var nytt 1965”

²³ Det gamla Olofström, *För 50 år sedan*, Facebook, 2015, <https://www.facebook.com/photo/?fbid=10153394801092416&set=gm.862380273855256>.

²⁴ Det gamla Olofström, *Högavångsskolan. I dessa korridorer*, Facebook, 2020, <https://www.facebook.com/groups/262040977222525/permalink/3405517872874804/>.

“Minns också morgonbönen trapporna ner i källaren.”

“Kommer ihåg när det slängdes stinkbomber i dessa trappor”

“Det var en fin skola, jag gick där också i Mats klass tror det var B”

“Åh så roligt med foton från Högavång!”

Genom dessa inlägg och kommentarer framkommer inga starka åsikter om det arkitektoniska eller den miljö som skolan befinner sig i. Det är ändå tydligt att det visuella tar plats i minnen, men även andra förnimmelser. Bilderna och dialogerna refererar till äldre tider, men skolan står ännu kvar och har inte gått igenom en förlustprocess och därmed har dess karaktär inte förändrats på samma vis som de andra.

Kommentarsfältet bistår med många intressanta och personliga anekdoter om skoldisko, snygrökning i backen, erfarenheter med lärare och sabotage av skolklockan så att eftermiddagsrasten blev längre. Somliga kommentarer vittnar om en mindre glädjefull erfarenhet. Oavsett känslorna kring minnena runt skoltiden framkommer det att minnen finns i stor skala. Skoltiden är något som tycks av inlägget ha en stark närvaro i tidigare elevers livsminnen; även om själva byggnaderna i sig inte nämns här i stor utsträckning. Utöver anekdoterna bidrar inläggen med fler fotografier i kommentarsfältet. Rackartyg och andra typiska skolgångsaktiviteter erinras med kärleksfulla kommentarer. Utbytet av fotografier och minnen av gemensamma aktiviteter vittnar om glädje gentemot känslan av tillhörighet.

4.4 Analys

Sammanfattningsvis kan alla tre skolbyggnader och dess plats i befolkningens liv förstås genom de utvalda vetenskapliga traditionerna, med moderna vinklar i form av sociala media. Åsikterna skiljer sig markant men positiva och negativa åsikter bidrar likväl till processen som kontinuerligt skapar ett gemensamt kulturarv genom det som bevaras i minnet, det som försvinner i glömska och det som förstås på ett nytt sätt med nya erfarenheter.

Assmans modell med kulturellt minne och kommunikativt minne ter sig något annorlunda med ett källmaterial som detta.²⁵ De stora separationerna mellan de två blir luddiga. Han satte en gräns på ca 80 år för hur länge ett kommunikativt minne kan överleva, innan det försvinner i glömska eller tar ny skepnad, men frågan är om sociala media påverkar denna process. Utbytet av bilder och kommentarer bidrar gemensamt till det kollektiva minnet på ett kommunikativt sätt, och här har ingen institution bidragit till etableringen. Samtidigt materialiseras minnen i form av mer eller mindre permanenta texter och bilder, som i slutändan har bidragit till att skapa en kanon. Splittringen mellan åsikter och minnen är dock så pass stor och ombytlig att det inte skapats någon överenskommelse. Relationen till skolbyggnaderna är även föränderlig över tid vilket är typiskt för kommunikativa minnen, snarare än kulturella. En flyktig solidifiering av individuella minnen som bidrar till en helhet.

Kollektiva minnen kräver ingen enad front från deltagarna, på så vis att delade åsikter alla bidrar i processen. Här rör det sig om skilda meningar i stor utsträckning, men känslan av tillhörighet framkommer genom framför allt inlägg som ställer frågor till de andra medlemmarna och svaren som kommer i form av minnen som delas av andra om t.ex. gemensamma lärare, skoldiskon och fotboll. Vidare framkommer att förlusten av skolbyggnaderna uppmanar befolkningen att söka gensvar för sina känslor hos varandra, om så enbart genom att dela med sig om sina erfarenheter utan att få ett direkt svar i form av kommentarer.

Akten att dela bilder och minnen bidrar till att skapa den gemensamma historien för gruppens över 8000 medlemmar, men det finns ingen kapten vid rodet. Det minnesskapandet som uppstår i gruppen drivs helt av personliga känslor och handlingar. Utan kurerad bevaring kommer processen fortskrida ohämmat och ta ny form över tid, vilket inläggen antyder sker gällande åsikter om skolbyggnaderna. Uttrycken för hur fula de är eller hur de förstörde stadsmiljön är betydligt vanligare hos de yngre skolorna. Torgskolans avsaknad framkommer vara upprörande för många, vilket lyfter frågan om samma förändring i åsikt kommer träffa Högavångskolan om den rivs. Tomheten på platsen där Holjeskolan stod uttrycks inte i inläggen som här granskats, men åren går och i nuläget står marken lika tom som den där Torgskolan en gång låg. Tomheten och avsaknaden efter rivning tycks i källmaterialet driva

²⁵ Jan Assman, 2008.

folks ageranden och uppfattning om sin miljö och sin gemenskap. Som kollektivt och kommunikativt minne lever skolbyggnaderna och skoltiden kvar långt efter rivning.

Etablerade teoretiska modeller rörande processen med skapandet av kollektiva minnen och deras förvandling över tid försvåras med sociala media. Kommunikation är så pass snabbt och enkelt nu att det är svårt att bara hinna med. Uppfattningar och samhällsideal kan förändras på en kväll och sprids som en löpeld. Samtidigt finns materialet som delas kvar och går att komma tillbaka till, till skillnad från muntlig information. De här två aspekterna sliter processen åt två motsatta håll. Det handlar både om kommunikation och solidifiering genom ett galleri av offentligt utställda fotografier, videos och texter, men det rör sig inte om ett faktiskt museum. Ingen officiering har skett, men ändå hugget i sten. Däremot kommer skolorna alltid genomgå en förvandling i dess karaktär. Gemytliga torp ute i skogen vid en sjö kan tyckas självklart som något värt att eftersträva. En ståtlig stenbyggnad med marmorgolv och dekorativa räcken är föga förvånande. Men det finns inget som dikterar att 50- och 80-talens arkitektoniska och inredningsstil alltid kommer anses fult. Detta källmaterial vittnar om något annat.

5 Slutdiskussion

Facebookgruppen bidrar med en särskilt personlig insyn i inte bara medlemmarnas individuella minnen och känslor gentemot sina gamla skolbyggnader, utan även hur handlandet som är uppladdning av gamla fotografier leder till dialog. Vare sig det handlar om att få upp kontakten genom gamla klassfoton eller minnen av bus med kamrater huserar minnen av skoltiden känslor av gemenskap och glädje eller frustration över erfarenheter som är förankrade i den egna hemorten. Sällan nämns något hostilitet gentemot andra, förutom de få fall där lättsam rivalitet uttrycks gentemot andra skolor. Även i de fallen har kommentarerna en positiv klang och akten av att minnas tillsammans genom bilder på sociala media fokuserar på gemenskapen. Inte oväntat uttrycks även dåliga minnen från skoltiden. Självfallet är inte alla erfarenheter glada sådana, men det är erfarenheter som är likväl viktiga i folks liv och lika formativa som de positiva.

Värt att lyfta är kontrasten mellan skolorna som här presenterats och de äldre torpskolorna som fokus ej lagts på. En komparativ studie hade med fördel kunnat utföras, men inom ramen för denna studie lyfts enbart tankarna kring huruvida de berörda skolorna kommer genomgå en liknande process av romantisering. Fattigtorp blev till byboskolor, för att tillslut agera något liknande ett bed & breakfast. Intresseföreningar förvaltar byggnaderna och ekonomin genom samarbete med kommun, privata aktörer och uthyrning till turister och författare. Något sådant engagemang syns inte idag runt de tre modernare skolorna; deras karaktär har tänkbart inte uppnått en romantisering idag. Befolkningen har åsikter om hur man kan återanvända byggnaderna, men då främst som lägenheter, äldreboende eller kontorslokaler. Turistnäringen tycks inte kopplas över huvud taget till dessa strukturer. Kommer inställningen till arkitekturen ändras inom 50 år? Hur kulturarv produceras i framtiden är svårt att förutspå och kanske ännu svårare att diktera. I källmaterialet kan en begynnande process tydas, inte minst genom det politiska missnöjet, och vidare utforskning vore lämpligt. Bilden av en lantlig idyll är i dagsläget väl etablerat, men försköningen av industri, det kommunala och funkis tycks inte ha samma kraft hos beslutsfattare eller agera lika stark drivkraft till formation av föreningar.²⁶

²⁶ Maja Lagerqvist, 2011.

Att minnen från skolan är djupt rotade och effektfulla bidrar till att folk engagerar sig i grupper som den här där man kan dela med sig bland andra som förstår den kontext som berör ens kommentar. Ett gemensamt kulturarv byggs på genom denna form av gräsrotsdeltagande med skapandet av forum, delandet av bilder och kommentarer och möjligheten att ställa frågor när man själv glömt hur det var och även utbyta dialog med folk som tidigare varit förlorade i ens eget liv. Inom den specifika gruppen är inläggen med skolor några av de allra mest populära vilket vittnar om just hur stark närvaro skolorna har i befolkningens liv. Nämnvärt är även här att denna undersökning initialt inkluderade tidningsartiklar från lokala nyhetspublikationer, men dessa uteslöts då inget kulturvärde rapporterades och i de få fall där befolkningens åsikter beaktades var det i förbifarten. Vad gäller beslutsfattarprocessen rapporterades det inget av intresse och därmed uteslöts materialet helt. Avsaknaden i förmedlingen mellan kommun och befolkning genom traditionell media är värd att uppmärksamma.

Neil Silberman and Margaret Purser poängterar hur arbetet för de som jobbar inom kulturarvssektorn måste framöver se sin roll i samhället som facilitator, snarare än att diktera och leverera ett kurerat paket till allmänheten.²⁷ Huruvida beslutsfattningsprocessen inom kommunen tillämpar sådant tankesätt framgår inte i källmaterialet utöver enstaka yttringar av individuella åsikter, främst då i besvikelse. Faktum eller ej tycks negativa uppfattningar rörande om beslutsfattare har haft förståelse för invånarnas känslor uttryckas i gruppen. Sociala media är i stort en Vilda Västern, och kommer agera därefter. För följa med i utvecklingen av kulturarv och för att hålla arbetet runt det relevant krävs förståelse för fenomenet.

Denna studie höll fokus på känslouttryck genom skolbyggnader och visar spår av andra infallsvinklar och vetenskapliga fält. Genom fallstudierna uppenbarar sig en rad företeelser som banar väg för många tolkningar. Ämnet gör sig väl för studier om de psykologiska aspekterna av att minnas, om resonemangen kring stadsplanering och om hur arkitektur från olika årtionden uppfattas idag, som exempel. Kulturmiljövård, fenomenologiska vinklar och industriortshistoria är alla relevanta och mycket intressanta ämnen som här kan tillföra god insikt i det utvalda ämnet, för att nämna några.

²⁷ Elisa Giaccardi (red.), 2012.

Förhoppningen är att en studie av denna typ kan belysa hur en förändrad stadsmiljö och förlusten av något stort i folks minnen leder till gräsrotsaktiviteter för bevarandet av minnen och uppbyggnaden av något nytt. Studier som denna har potential att bidra till framtida planering rörande bevaring av skolbyggnader på något plan. Om så inte själva byggnaden, kanske delar, böcker, utställningar etc. med stöd av kommunala myndigheter. Starka åsikter framkommer tydligt, men hur stor uppfattning de som innehar beslutsfatarpositioner får reda på är ovisst. Vidare behöver kanske föreställningen om kurering förändras från att diktera till att främja det som händer vare sig man vill eller förutspådde eller inte. I en värld av demokrati och fria medel genom sociala media är det desto mer komplicerat att bestämma vad som får yttras och inte, och med en stor variation av kanaler med ord, bild och video kommer känslor och idéer fortsättningsvis delas. Detta bör inte ses som ett hinder för arbetare inom kulturarvssektorn, utan som en spännande ny möjlighet till djupare förståelse för kulturyttringar. Inte minst inom ofta förbisedda områden.

6 Referenslista

Litteratur

Alzén, Annika & Aronsson, Peter (red.), *Demokratiskt kulturarv?: nationella institutioner, universella värden, lokala praktiker*, Tema Kultur och samhälle, Campus Norrköping, Linköpings universitet, Norrköping, 2006

Alzén, Annika, 'Demokrati och kultur-varv', *Demokratiskt kulturarv? : nationella institutioner, universella värden, lokala praktiker.*, S. 139-163, 2006

Alzén, Annika, *Fabriken som kulturarv: frågan om industrilandskapets bevarande i Norrköping 1950-1985*, B. Östlings bokförl. Symposion, Diss. Linköping : Univ., Stockholm, 1996

Andersson, Joakim, *Skilda världar: samtida föreställningar om kulturarvsplatser*, Institutionen för studier av samhällsutveckling och kultur, Linköpings universitet, Diss. Linköping : Linköpings universitet, 2008, Linköping, 2008

Berry, David M. & Fagerjord, Anders, *Digital humanities: knowledge and critique in a digital age*, Malden, MA, Cambridge, England, 2017

Giaccardi, Elisa (red.), *Heritage and social media: understanding heritage in a participatory culture*, Routledge, New York, NY, 2012

Gunnarsson Payne, Jenny & Öhlander, Magnus (red.), *Tillämpad kulturteori*, Upplaga 1, Studentlitteratur, Lund, 2017

Erll, Astrid & Nünning, Ansgar (red.), *Cultural memory studies: an international and interdisciplinary handbook*, Walter de Gruyter, Berlin, 2008

Gustavsson, Martin & Svanström, Yvonne (red.), *Metod: guide för historiska studier*, Andra upplagan, Studentlitteratur, Lund, 2022

Lagerqvist, Maja, *Torpets transformationer: materialitet, representation och praktik från år 1850 till 2010*, Kulturgeografiska institutionen, Stockholms universitet, Diss. Stockholm : Stockholms universitet, 2011, Stockholm, 2011

Digitala resurser

Olsson, Kristina, *Blekinge Läns Tidning*, 2014, <https://www.bl.se/olofstrom/lang-historia-kring-holjeskolan/>

Det Gamla Olofström, *Är det nån som vet*, Facebook, 2012,
<https://www.facebook.com/groups/262040977222525/posts/268568089903147/>

Det gamla Olofström, *Torgskolan i Olofström klass 3 C*, Facebook, 2012,
https://www.facebook.com/photo/?fbid=178119125655911&set=gm.337843306308958&id_orvanity=262040977222525

Det gamla Olofström, *Foto taget ifrån Torgskolan 1964*, Facebook, 2015,
https://www.facebook.com/photo/?fbid=10152959073312416&set=gm.763022053791079&id_orvanity=262040977222525

Det gamla Olofström, *Så här så Sisse bäck ut*, Facebook, 2022,
<https://www.facebook.com/groups/262040977222525/permalink/4731074360319142/>

Det gamla Olofström, *(Volvos arkiv)*, Facebook, 2022,
<https://www.facebook.com/groups/262040977222525/permalink/4972183159541593/>

Det gamla Olofström, *Vilket år byggdes skolan?*, Facebook, 2020,
<https://www.facebook.com/groups/262040977222525/permalink/3521351227958134/>

Det gamla Olofström, *Högavångsskolan 1995 Vilka minnen har ni?*, Facebook, 2020,
<https://www.facebook.com/groups/262040977222525/permalink/2779717738788157/>

Det gamla Olofström, *För 50 år sedan*, Facebook, 2015,

<https://www.facebook.com/photo/?fbid=10153394801092416&set=gm.862380273855256>

Det gamla Olofström, *Högavångsskolan. I dessa korridorer*, Facebook, 2020,

<https://www.facebook.com/groups/262040977222525/permalink/3405517872874804/>